

MUSIQA MADANIYATI VA UNING HAYOTDAGI O'RNI

Navoiy Davlat pedagogika instituti

“Musiqqa ta’limi” kafedrasi katta o‘qituvchisi

O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan

Xalq Ta’limi Xodimi

Bo‘ronov Fazliddin

Annotatsiya: Ushbu maqolada musiqqa madaniyatining insonga ta’siri haqida, insonning ma’naviy yetul bo‘lib ulg‘ayishida musiqqa madaniyatining o‘rni xususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: musiqqa, madaniyat, cholg‘u, hissiyot, estetika, ma’naviyat.

МУЗЫКАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА И ЕЕ МЕСТО В ЖИЗНИ

Навоийский государственный педагогический институт

Старший преподаватель кафедры

«Музыкальное образование»

Служил в Республике Узбекистан

Сотрудник народного образования

Буронов Фазлиддин

Аннотация: В данной статье говорится о влиянии музыкальной культуры на человека, о роли музыкальной культуры в духовном зрелости человека.

Ключевые слова: музыка, культура, инструмент, эмоция, эстетика, духовность.

MUSIC CULTURE AND ITS PLACE IN LIFE

Navoi State Pedagogical Institute

Senior teacher of the "Music Education" department

Served in the Republic of Uzbekistan

Employee of Public Education

Bo'ronov Fazliddin

Abstract: This article talks about the influence of music culture on a person, about the role of music culture in a person's spiritual maturity.

Key words: music, culture, instrument, emotion, aesthetics, spirituality.

Biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bo'lmisligi, farzandlarimizning bizdan ko'ra kuchli, ilimli, dono va albatta baxtli bo'lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etayotgan ekanmiz, bu borada ma'naviy tarbiya masalasi hech shubhasiz beqiyos ahamiyat kasb etadi. Musiqa ta'limi va tarbiyasi orqali yoshlarni komil inson etib tarbiyalash lozim musiqa ta'limi yoshlarni tarbiyalashda juda kata ta'sir etadi. Yoshlarni komil inson etib tarbiyalash eng avvalo tarbiyaga bog'liq. Men Abdulla Avloniyning: «Tarbiya

biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo sadoqat, yo falokat masaladir» degan fikrini ko'p mushohada qilaman. Buyuk ma'rifatparvarning bu so'zlari asrimiz boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo'lgan bo'lsa, hozirgi kunda biz uchun ham shunchalik, balki undan ham ko'ra muhim va dolzarbdir.

Turli san'at turlarini tahlil etib ko'radigan bo'lsak, musiqa san'ati boshqa san'at turlaridan o'ziga xos idrok etilishi bilan farq qiladi. Masalan, tasviriy san'at, haykaltaroshlik, arxitektura kabi san'at turlarida asar ko'rish vositasi bilan idrok etiladi. Shu tufayli unda asarning shaklini va mazmunini istalgan biron bir vaqt mobaynida ham bir butun holda, ham ayrim detallarga bo'lingan holda idrok etish mumkin. Musiqa san'atida esa asarni ko'z bilan ko'rib, idrok etib bo'lmaydi. Uni aniq bir vaqt mobaynida eshitish orqaligina idrok etish mumkin. Shuning uchun bizning ongimizda musiqa asarlari birdaniga bir butun holda gavdalanmay, balki asta-sekin asarning bo'laklari biri ikkinchisining ortidan kelib, xotiramiz yordamida belgilanib, ma'lum vaqt mobaynida yaxlit bir asarga aylanadi. Aynan shu xususiyat musiqa asarining idrok etilishini belgilaydi. Demak musiqa shakli boshqa san'at turlaridagi shakllardan o'zining idrok etilishi, ya'ni eshitish va vaqt bilan bog'liqligi jihatidan farq qiladi. U doim muayyan bir jarayondan iborat bo'lib, ko'pincha o'zgaruvchan intensivlikda rivojlanib boradi.

Yuqorida sanab o'tilgan jihatlariga ko'ra musiqa san'atining idrok etilishi so'z san'atining idrok etilishiga o'xshab ketadi. Adabiyotda ham asarni rejalashtirish jihatdan bir-biriga o'xshashlik muttasil uchrab turadi. Masalan, romanlar ham garchi ularning syujeti har-xil bo'lsada ularning rejalashtirilishida ma'lum o'xshashlik mavjud. Xuddi adabiy asarlar kabi musiqa asarlari ham turlicha qismlardan tashkil topadi. Musiqa insonga tez ta'sir etuvchi, imotsional hissiyotni faol rivojlantiruvchi ham psixologik, ham tarbiyaviy vositadir.

Ma'lumki, musiqa asarlarining shakli bir butun, yaxlit bo'lishi bilan bir vaqtda turli qismlarga ham bo'lingandir. Bu qismlar bir- biridan ma'no jihatdan u yoki bu darajada farq qiladi. Xuddi adabiy asarlar bo'lim, bob, abzats, gap, jumla

va soʻzlarga boʻlingani kabi musiqa asarlari ham katta qismlarga, davriyalarga, musiqiy jummalarga, motivlarga va submotivlarga boʻlinadi. Har bir inson musiqa bilan ona allasi orqali tanishib, butun umri davomida deyarli har kuni musiqadan zavq olib yashaydi. Musiqa inson ruhiyatining ajralmas qismi boʻlib hisoblanadi. U madaniy hayotimizda keng oʻrin tutgan, inson shaxsini tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega boʻlgan sanʼat turidir. Shuningdek, musiqa tarbiyasi insondagi nafosat tarbiyasining asosiy va murakkab qirralaridan boʻlib, uni yuksak did bilan qurollantiradi va maʼnaviy dunyoqarashini shakllantirib boradi.

Musiqa asarining tuzilishi musiqa shakli deb ataladi. Musiqa shakli alohida olingan har-bir asarning mazminiga qarab belgilanadi, u mazmun bilan birga yaratiladi va vaqtlarga ajratilgan barcha tovush elementlarning oʻzaro bogʻliq holda harakatlanishi bilan xarakterlanadi.

Musiqa asarlarini tinglab, tahlil qilar ekanmiz, koʻrishimiz mumkinki, har-bir alohida olingan asarning shakli hamisha individual boʻlib, aynan shu asarning oʻzigagina tegishli va betakrordir. Lekin ayni vaqtda shakl yaratish qoidalarining miqdori nisbatan cheklangan boʻlib, koʻpchilik asarlar tuzilishi jihatidan umumiy belgilarga egadir. Bu esa shakl turlarini yoki ularning umumiy kompozitsion sxemalarini aniqlash imkonini beradi. Shakl barcha sanʼat asarlariga xos boʻlsada, u har-xil sanʼat turlarida turlicha idrok etiladi.

Bolalar tomonidan musiqa idrokining chuqur oʻzlashtirilishiga erishish, milliy musiqamizni jahon miqyosida keng targʻib qilish, ulardagi ilgʻor milliy-maʼnaviy qarashlarni, yetuk gʻoyalarni, progressiv dunyoqarashlarni oʻsib kelayotgan yosh avlod ongiga va qalbiga singdirish, ularga musiqani toʻgʻri yoʻnalishda idrok etishni oʻrgatish masalasi hozirgi davrda eng dolzarb muammolardan biri boʻlib turibdi.

Boshlangʻich taʼlimning bolalarning aqliy rivojlanishiga zaif taʼsiri, birinchi navbatda, bolalarning oʻzlashtirishlariga bogʻliq edi oʻquv materiallari asosan, yosh oʻquvchilar tafakkuri rivojlanishida sifatli oʻzgarishlarni amalga oshirish uchun zaruriy asos boʻlolmaydigan empirik abstraktsiya va umumlashtirish orqali.

O'rta maktabda normal o'qish uchun barcha bolalar o'qish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lishi kerak, undan keyin o'qish va o'rganish qobiliyati zarur. Bu ehtiyoj va ko'nikma bolalarda aniq boshlang'ich maktab yoshida shakllanishi mumkin (shuni ta'kidlaymizki, bunday psixologik va pedagogik vazifalar avvalgi boshlang'ich maktabgacha bo'lmagan).

Boshlang'ich maktab o'quvchilarini o'qitish va o'qitishning aqliy rivojlanishi bilan bog'liqligini eksperimental tadqiqotlar. Ushbu ishlarda ta'lim faoliyatining psixologik-pedagogik mohiyatini tahlil qilish, boshlang'ich ta'limni rivojlantirish muammolari bilan bog'liq muhim masalalar ko'tarildi.

Boshlang'ich maktab o'quvchilarining o'quv faoliyati eng yaxshi natijalarni beradi, agar bolalar bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonida bir-biri bilan faol munosabatda bo'lishsa (masalan, ularning kelib chiqish shartlarini muhokama qilishadi. Rivojlantiruvchi ta'limning asosi uning mazmuni bo'lib, undan ta'lim tashkilotining usullari (yoki usullari) olinadi. Ushbu pozitsiya L. S. Vygotskiy va D. B. Elkoninning qarashlariga xosdir. "Biz uchun, - deb yozadi D. B. Elkonin," uning asosiy ahamiyati uning (L. S. Vygotskiy - V. D.) fikrlashi, avvalambor olingan bilimlarning mazmuni orqali aqliy rivojlanishda etakchi rol o'ynaydi deb o'ylagan". Boshlang'ich maktab yoshidagi etakchi faoliyat sifatida o'quv faoliyatining rivojlanayotgan tabiati uning mazmuni nazariy bilim ekanligi bilan bog'liq. Ushbu asosni assimilyatsiya jarayonini tahlil qilish misolida ko'rib chiqing ilmiy bilimlar. Tadqiqot natijasida ilmiy bilimlarni taqdim etish usuli tadqiqot usulidan farq qiladi. Ilmiy bilimlarning ekspozitsiyasi mavhum mavhumlashtirishdan, umumlashtirish va nazariy tushunchalar ishlatiladigan mavhumdan betonga ko'tarilish yo'li bilan amalga oshiriladi.

Bolalarda ma'lum bir yoshdagi muhim psixologik neoplazma shakllanadi va rivojlanadi - nazariy ong va fikrlash asoslari va u bilan bog'liq aqliy qobiliyatlar (ko'zgu, tahlil, rejalashtirish).

Bolada o'quv faoliyatining zaruriy shartlari vujudga keladi maktabgacha yosh uning xayoliy o'yinini rivojlantirish jarayonida, unda tasavvur va ramziy

funktsiya jadal shakllanadi. Bolaning murakkab rollarni ijro etishi, uning tasavvur va ramziy funktsiyasi bilan bir qatorda, uning atrofidagi dunyo, kattalar haqida va ularning mazmuni bo'yicha navigatsiya qilish qobiliyatiga ega bo'lishini anglatadi.

Adabiyotlar:

1. Sh.Mirziyoev, "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi", Toshkent, O'zbekiston nashriyot- matbaa ijodiy uyi 2017 y.
2. Umurzakov Baxtiyor Nashmanovich "Musiqqa san'ati va uning hayotimizdagi o'rni". Jizzax 2022